TRƯỜNG CÔNG-CHÁNH HỒI XƯA

(Thuật theo thơ Cụ CHU-VĂN-MẬU, học trường Công-Chánh khóa 1913-1915 hiện ở 23202 Dolores St., Carson CA. 90745. Cụ là người rất sốt-sắng với L.T.C.C.)

- Thoạt kỳ thủy, sở Lục-Lộ có nhu-cầu cần luyện vài người thư-ký và họa-viên sở sở một vài môn toán để vẽ cầu-cống bằng bút chì để cho họa đồ phóng lên giấy bóng đem đi chụp lên giấy có thuốc như ta chụp và rửa hình vậy. Sau đó, Mr SEGAS một Kỹ-sư có sáng-kiến lập ra trường Công-Chánh (TCC). Trường Công-Chánh bắt đầu từ năm 1909, lúc đầu là một cơ-quan riêng của sở lục-lộ tức là không thuộc vào Nha Học-Chính.

- Có cấp bằng gì mới được thi vào trường Công-Chánh ?

Ngày xưa người có văn-bằng rất ít, chỉ có đến "Dit-Lôm" (diplôme d'etudes complementaires) học 4 năm ở trường Bưởi ra (trường Bưởi là con đẻ của College des Interprètes ở ngoài bờ sông trước). Mãi đến năm 1916-1917 mới có lác-đác vài người Việt-Nam đỗ Tú-Tài thi ở trường Pháp (Lycée Albert Saraut). Do đó những người có Diplôme thì được tuyển vào học khỏi thi. Những người không có văn-bằng thì phải qua một kỳ thi tuyển.

- Học-bổng lương-phạn ra sao ?

Ngày xưa đậu Diplôme làm thư-ký tập-sự hay giáo-học lương 25$ mỗi tháng lúc mới vào hành nghề (starting salary). Sinh-viên TCC được coi là thư-ký hạng tư lương 30$ mỗi tháng. Sau một năm học phải thi lên năm thứ hai, đậu thì kể thư-ký hạng ba lương 35$./ tháng. Sau 2 năm học, tốt-nghiệp Agent Technique du second degré lương 45$./ tháng. Ít lâu sau lại có mở khóa thi Agent technique du 1er degré lương 66$60 / tháng.

- Université Indochinoise và Trường C.C liên quan ra sao ?

Tình trạng tuyển sinh-viên như nói trên kéo dài đến khoảng 1928 hay 1929 (Cụ nhớ

không rõ). Sau đó Université Indochinoise được mở ra, các sinh-viên có diplôme hay Baccalaureat mới được vào học. Thoạt tiên Université chỉ có dược, thuốc, thú-y và công-chánh, mãi về sau này mới có trường thương-mại, canh-nông, đạc-điền. Thực-dân Pháp không muốn cho "indigène" ta giữ chức "conducteur" hay "Ingénieur" nhưng họ nên chỉ cho ta chức Agent technique hay Agent Voyer mà thôi.

Trường Kỹ-sư Công-Chánh chỉ được lập sau ngày V.N ta đuổi được thực-dân Pháp khi đệ-nhị thế-chiến chấm dứt.

- Mỗi năm có bao nhiêu người thi, lấy mấy người, chi phí ra sao ?

Mỗi khóa tuyển không nhất định bao nhiêu người, tùy nhu-cầu công-chánh. Số thí sinh thay đổi vào khoảng 20 đến 30 người. Thi không chi phí chi cả. Chỉ có những người ở xa Hanoi, không họ-hàng bạn bè gì ở Hanoi thì phải trọ học thì cũng tốn kém.

- Thành phần học-viên các miền Trung, Nam, Bắc ra sao ?

Theo thứ tự nhiều : Bắc rồi đến Nam, Trung ít nhất.

- Các môn học có gì ? Nghe nói có dậy cưỡi ngựa nữa ?

Các môn học chép y theo chương-trình của Pháp. Không có dậy cưỡi ngựa.

- Ra trường được bổ-nhiệm ra sao ?

Có người làm việc tại V.N, có người được bổ-nhiệm đi Miên, Lào. Có người đi làm ở các nhà buôn như hãng đường, hãng xi-măng, hãng dệt vải.

- Xin Cụ cho biết đổi khoa-bảng của Cụ.

Tôi học ở TCC Hanoi, khóa 1913-1915, ngày ấy mỗi khóa học có 2 năm. Sau mãi 16 năm sau mới mở thêm lớp Cao-Đẳng Công-Chánh. Năm ấy tôi đã 39 tuổi, lại đi học một năm nữa để thi vào ngạch Agent Voyer. Chính-phủ Pháp khi bấy giờ muốn kìm dân V.N cho nên không cho sinh-viên V.N chức Ingenieur hay là chức Conducteur. Họ bàn cãi mới lập ra chức Agent Voyer.

Mãi sau đệ-nhị thế-chiến, họ mới cho sinh-viên V.N học và thi Ingénieur Indochinois và Ingénieur local à titre français. Lúc bấy giờ, năm 1948, tôi đã 56 tuổi, sắp đến tuổi về hưu-trí, tôi mới thi Ingénieur local à titre francais và đỗ, được bổ ngay

vào titre Ingenieur de 2ème classe, luồng tuồng duòng với luồng Agent Voyer de classe exceptinnelle của tôi, mà không phải leo từ Ingénieur stagiaire de 4ème cla. trở lên.

Tôi là Agent Voyer cho đến năm 1952, thì vào ngạch Kỹ-Sư Pháp Đông-Dương (Ingénieur des Travaux Publics de l'Indochine (à titre de Francais). Tòng-sự tại Cambodge hồi còn Pháp thuộc. Luồng của tôi chính-phủ Pháp trả bằng tiền Francs cho đến khi về hưu-trí thì cũng Chính-phủ Pháp trả tiền hưu-trí cho đến năm 1960 (năm này đã lâu tôi không nhớ rõ) thì Tổng-Trưởng Tài-Chánh Pháp cho là các người Việt-Nam, Cao-Miên và Lào là công-dân của các nước độc-lập, thì không theo luật-lệ của Pháp nữa, vì lẽ ấy, Ông ta ra nghị-định là lương hưu-trí của những cựu chiến-sĩ Việt-Nam cùng của các công-chức hồi hưu sẽ không được theo luật-lệ Pháp mà lĩnh hưu-trí hàng tháng. Tiền hưu-trí của những người này thì phải chính họ đi lãnh, chứ chính-phủ Pháp không nhận vợ con của người hưởng hưu-bổng. Nếu người hưởng hưu-bổng mà chết trước ngày 31 tháng 12 thì mất tiền hưu-trí trong năm ấy chứ chính-phủ Pháp không biết vợ con người chết là ai. Một cách ăn cướp trắng trợn của thực-dân cũ. Hoặc họ đánh đổi tiền hưu-trí hàng năm với một số tiền bằng giá tiền 5 năm hưu-trí một lần. Nhận thấy cách trác trở của Pháp, chả biết sau này họ còn thay đổi gì nữa hay không, tôi lĩnh hẳn một lúc 5 năm hưu-trí cho yên phận, nhất là ngày ấy tôi đã 68 tuổi, chả trắc gì thọ được đến 5 năm nữa, cũng là một lý-do khiến tôi lĩnh hưu-trí non. Biết đâu là tôi còn được hưởng phúc thọ đến bây giờ đã 88 tuổi, mà nhờ phúc-đức Tổ-Tiên tôi vẫn khỏe mạnh. Hiện tôi có 14 người con (3 trai và 11 gái) với một đàn cháu nội ngoại trên 30 người. Các con của tôi hiện làm Chủ các hãng buôn, hoặc là Bác-Sĩ, Kỹ-Sư, có mấy đứa cháu nội cũng làm Kỹ-Sư, làm Giáo-Sư Đại-Học, còn đang bị kẹt ở Việt-Nam. Thường ngày tôi cũng muốn cho các cháu được sang Mỹ sum họp với tôi, nhưng chưa lo làm sao được. Lắm lúc tôi cũng nhớ các con và cháu lắm.

- Hát cô-đầu ra sao ?

Trước đệ-nhị thế-chiến là thời kỳ cực thịnh của nền văn-hóa Việt-Nam. Văn-gia xuất hiện đông đảo nhất và đã cống-hiến cho Quốc-Gia một kho tàng văn chương quý giá

mà chúng ta thừa hưởng. Ngày nay các báo chí văn thường xuyên đăng tải thơ tiến chiến để độc-giả thưởng lãm.

Bên cạnh nền văn - chương thịnh vượng ấy còn có những bộ môn văn-hoá được văn hoa trong đó có thú vui "hát Á-Đào" hay là "hát Cô-Đầu".

Quang cảnh một nhà hát Cô-Đầu hạng sang hồi bấy giờ.

Trong căn phòng rộng, bài trí đẹp đẽ. Một bên có tủ chè khảm xà-cừ, sa-lon Tầu, trên mặt bàn có ghế trang-kỷ có lát đá cẩm-thạch, phía bên cạnh là 2 bộ ghế ngựa bằng gỗ-lát hoa, da đồng kê liền với nhau. Trên tường thường treo những bức tranh cổ quí giá như Tô-Vũ chăn dê, Tiên-Ông đánh cờ, tranh tứ-bình Xuân, Hạ, Thu, Đông, một vài đôi liễn lụa hồng-cẩm, có thủ bút của một văn hoa nhân-sĩ danh tiếng. Ngay giữa nhà, kê một cái sập gụ thật rộng, trên trải chiếu hoa, cạp điều. Trên bàn có bấy chè tầu, thuốc lá thơm, điếu-ống hút thuốc lào nạm bạc với chiếc xe-điếu-ống trúc dài, cong vút. Chủ Cô-Đầu ngồi thù tiếp các "Quan-Viên" (tên để gọi chung các quan-khách).

Thời ấy người ta mặc cả hai thứ quần-áo Việt và Âu, một cách rất sang trọng, chải-chuốt để khoe khoang sự sang trọng, cách hào-hoa, phong-nhã.

Có hai hạng Cô-Đầu :"Hạng Cô-Đầu hát" và hạng "Cô-Đầu rượu".

"Cô-Đầu Hát", thường là người đã đứng tuổi. Lúc hát thì có kèm một người đàn ông gọi là "kép đàn", đi theo để gảy đàn trong khi Cô-Đầu hát. Hát cô-đầu cũng gọi là "CA*TRÙ".

Quan-viên nghe cô-đầu hát thì có"cầm chầu", nghĩa là "đánh trống"."Cầm-chầu" nghe hát cô-đầu là một môn học rất khó, vì người cầm-chầu phải giọng hát, câu thơ, dịp phách, tiếng đàn rồi đánh trống "tom" hay gõ vào tang-trống "chát" thế nào để giọng hát, tiếng phách, câu thơ, tiếng đàn ăn khớp với nhau. Nghe tiếng trống chầu, người ngoài có thể biết được người cầm-chầu vào hạng nào, lịch-thiệp hay quê mùa.

Có tất cả 46 lối lời CA*TRÙ (Kể cả hát chơi, hát của đình và hát thi).

1- Bắc-phần	6- Đọc phú	11- Kể chuyện	16- .....
2- Mường	7- Chủ khi	12- Hàm	.....
3- Nói	8- Hát ru	13- Ngâm vọng	.....
4- Gửi thư	9- Nhịp ba cung-bắc	14-	45- Non mai

5- Đọc thò, thông đồn 10- Tỳ-bà 15- ..... 46- Hồng-hạnh

Âm-luật Ca-Trù có 5 cung chính (cung ở đây là giọng hát và hồi đàn).

1- Cung nam, giọng bằng phẳng và xuống thấp.

2- Cung bắc, giọng rắn rỏi và lên cao.

3- Cung huỳnh, giọng đọc dính vào nhau và mau.

4- Cung pha, hồi ai-oán, giọng đọc chệch lở-lỏ di.

5- Cung nao, hồi chênh chênh, đường ở cung nọ chuyển sang cung kia. Cung "nao" chen ở giữa âm-nhạc Tây-phương gọi là nửa cung.

Về sau có thêm một cung nữa, gọi là Cung-Phu, hồi như về đọc Phu cuối câu có hồi ngân bậc cao.

MƯỜU.- Hai câu hay là 4 câu lục-bát hát trước bài "Hát nói" gọi là "Mười-tiền", hát sau bài "hát nói", gọi là "Mười-hậu".

Hát Cô-Đầu là một cách chơi phong-nhã, lịch-sự. Văn-nhân, thi-sĩ, thường đặt ra những câu hát tức cảnh của mình, hoặc tả-cảnh thiên-nhiên, tả tình, trào-phúng, ngẫu hứng tặng bạn .... Lối hát thường nhất là Hát-Nói.

Khuôn-khổ bài Hát-Nói.- Bài Hát-Nói có 11 câu, chia theo lệ như sau :

Lấy một câu hát làm thí-dụ, mà chia ra từng "khổ" như sau: (Một bài tả tình).

Khổ nhập đề	1- Hồng-Hồng, Tuyết-Tuyết,
	2- Mới ngày nào, chửa biết cái chi chi,
Khổ xuyên tâm	3- Mười lăm năm thấm thoát có xa gì !
	4- Ngoảnh mặt lại, đã tới kỳ tơ-liễu.
Khổ thơ	5- Ngã lang du thời, quân thường thiếu,
	6- Quan kim hứa giá, ngã thanh ông.
Khổ xếp	7- Cười cười, nói nói, then-thùng,
	8- Mà bạch phát với hồng-nhan chẳng ái ngại.
Khổ rải	9- Riêng một thú thanh xuân dì lại,
	10- Khéo ngẩy ngẩy, rại rại với tình !
Khổ kết	11- Đàn ai một tiếng dường tranh !

*
* *

Một thi-du bài tả cảnh : Chơi Tây Hồ.

1- Thuyền lan nhè nhẹ,
2- Một con chèo dung-đình dạo Hồ Tây,
3- Sóng dập dồn, sắc nước lẫn chiều mây,
4- Bát bát nhẹ ghẹo người du lãm.
5- Yên thủy mang mang vô hạn cảm,
6- Ngủ long tịch tịch mối thương tâm.
7- Rượu lưng bầu, mong mời bạn tri-âm,
8- Thu vắng vẻ, biết cùng ai ngâm họa !
9- Gió hây hẩy nức mùi hương xạ,
10- Nhác trông lên, vách phấn đã đề bài.
11- Thở ai, xin họa một bài ./.

* * *

Bài này "khó" cũng được chia như bài tả tình trên.

Nghĩa nôm của hai câu thơ chữ Hán 5 và 6 tạm dịch như sau :

Khói nước mông mênh cảm vô cùng
Cá, rồng chết chóc thật đau lòng

Xin chú-ý !

1- BÀI VỞ VÀ CHI PHIẾU TRƯỚC 15-6-80 XIN GỬI VỀ:
LÊ NGỌC DIỆP 8181 FAIRWAY ct NEWARK CA 94560
LÁ THƯ SỐ 17 SẼ ĐĂNG, ĐỊA CHỈ NHẬN BÀI VÀ CHI PHIẾU SAU 15-6-80

2- ĐỂ GIẢM THIỂU CHI PHÍ:
- CÁC TRANG GIẤY TRONG LÁ THƯ ĐƯỢC XỬ DỤNG TỐI ĐA.
- BÀI VỞ ĐƯỢC SẮP XẾP LẠI, RÚT GỌN LẠI VỚI Ý CHÍNH.
(LÁ THƯ GIẢM 10 TỜ: TIẾT KIỆM LỐI 100$ TRÊN GIÁ TÀI 1600
- MỘT SỐ BÀI NHẬN ĐƯỢC KHÔNG CÓ TÍNH CÁCH CẤP BÁCH XIN DỜI KỲ SAU.
- ANH NGUYỄN ĐĂNG THỊNH VÀ GIA ĐÌNH ĐÃ PHỤ TRÁCH ĐÁNH MÁY MIỄN PHÍ CHO LÁ THƯ 16.

3- THÀNH THẬT - CẢM ƠN ANH THỊNH VÀ GIA ĐÌNH
- CÁO LỖI CÙNG QUÝ ÂI HỮU ĐÃ VIẾT BÀI MÀ BỊ CẮT HOẶC CHỬA ĐĂNG.